

УДК 330.341.1

*В. М. Бесчастний,
к. ю. н., проф., докторант,
Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України*

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ОСВІТНІХ СИСТЕМ НА ЕТАПІ ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ ДО БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Визначено проблеми стандартизації освітніх систем на етапі входження України до Болонського процесу. Запропоновано рекомендації щодо впровадження ECTS в освітній простір України.

The problems of standardization of the educational systems are certain on the stage of entrance of Ukraine to the Bolonskiy process. Recommendations are offered in relation to the ECTS introduction in elucidative space of Ukraine.

Ключові слова: Болонський процес, державне регулювання, інтегрування, компетентність, кредитна система, освітня система, стандартизація.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

Після приєднання України до Болонського процесу цілком закономерно постала необхідність перебудови і вдосконалення системи державного управління вищою освітою по спрямуванню української освіти на досягнення нею сучасного світового рівня, оновлення її змісту, форм і методів навчання, організаційних засад побудови та діяльності, множення інтелектуального потенціалу України, збільшення внеску в розвиток економіки, науки, освіти, культури країни й добробуту народу. Таким чином, актуальність визначається, насамперед, соціальним замовленням: до чого і як необхідно готувати майбутніх спеціалістів у сучасних соціально-економічних умовах, і що слід змінити в системі державного управління вищою освітою України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Аналіз наукових досліджень свідчить про наявність значної кількості праць вітчизняних і зарубіжних авторів, що стосуються державної освітньої політики й управління освітою. Питання управління освітою досліджували В. Андрущенко, Л. Беззубко, В. Бобров, В. Дзоз, Д. Дзвінчук, О. Жабенко, О. Зайченко,

І. Каленюк, В. Козубняк, В. Кремень, В. Лутай, В. Луговий, В. Майборода, О. Мінаєв, В. Огаренко, С. Ніколаєнко, В. Огнев'юк, Н. Островерхова, Н. Протасова, О. Падалка, Н. Подольчак.

МЕТА РОБОТИ

— визначити проблеми стандартизації освітніх систем на етапі входження України до Болонського процесу;

— запропонувати рекомендації щодо впровадження ECTS в освітній простір України.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Впровадження системи кредитів (зарахувань прослуханих курсів) через систему ECTS (European Credit Transfer System (англ.) Європейська система) стало важливим засобом сприяння як найбільшій мобільності студентів, так і викладачів. Для студентів — це реальний поступ до навчання та практики, і до послуг, які з цим пов'язані; для викладачів, науковців та адміністративного персоналу — можливість для визнання та належну оцінку того часу, протягом якого вони займалися науковими дослідженнями, навчали та тренували студентів у рамках європейської освітньої системи, без утиску їхніх прав, встановлених законом [6, с. 20;

10, с. 62]. Кредити, зарахування курсів тепер можна було здобувати і поза системою вищої освіти, через самостійне навчання, яке триває усе життя, за умови, що такі кредити визнають відповідні університети, які приймають студентів.

Однак, разом з досягненнями, виникли і проблеми. Експерти звертають увагу на те, що вже існуючі контури Болонського клубу і Євросоюзу не збігаються. Відповідно для студентів з країн, що не входять до Євросоюзу, один із базових принципів Болонського руху — європейська мобільність — стає доволі проблематичним. Адже в цьому разі починають виявлятися інтереси відомств, на які вищі навчальні заклади та МОН України не мають впливу. Виникає нерівність умов участі у Болонському процесі.

Студентська мобільність, безумовно, дуже старе явище. Ряд країн вже мають багатий досвід у цій сфері. Однак в останні роки інтернаціональні студентські потоки стали провідною особливістю глобалізуючої системи вищої освіти. Згідно статистики ЮНЕСКО, за останні 25 років ріст міжнародної студентської мобільності склав 300% [7, с. 94; 11, с. 33]. Експерти передбачають, що цей ріст буде продовжуватися деякий час, навіть якщо щорічні темпи росту будуть поступово спадати. Є прогнози, у відповідності з якими чисельність студентів, що навчатиметься за межами своїх країн, зросте у світі на 2010 рік до 2,8 млн, а на 2025 до 4,9 млн чол. [5, с. 13; 8, с. 64]. Тому глобалізаційні процеси у сфері вищої освіти вимагають пильної уваги з боку Міністерства освіти і науки до розвитку відповідних процесів в Україні. Традиційно склалося так, що переважно іноземні студенти приїждять до нас із країн, що розвиваються. Простір СНД — ближнє зарубіжжя — також сфера українських інтересів. Українська освіта на сучасному етапі обходиться значно дешевше західної, що підвищує її конкурентоспроможність. До того ж, поки зберігає свою привабливість цілий ряд спеціальностей, що мають традиційно високий рівень і престижність. Міжнародне співробітництво українських і зарубіжних ВНЗ реалізуються сьогодні в основному по наступних напрямках: програми подвійного диплома, філіали іноземних вузів, самостійна освітня діяльність, спільні наукові центри і освітні програми. Основні партнери зарубіжних вузів — великі регіональні державні заклади. В основному співробітництво здійснюється по таких напрямках, як економіка, юриспруденція, лінгвістика, інженерно-технічні спеціальності.

Одним з найважливіших завдань проблеми стандартизації освітніх систем на етапі входження України до Болонського процесу постала уні-

фікація моделей контролю якості навчання. Необхідно було знайти відповідність між традиційною рейтинговою шкалою за кредитно-модульною системою навчання відповідно до вимог Європейської кредитно-трансферної системи ECTS. Нова система, запропонована МОН, мала забезпечувати об'єктивність та індивідуальний підхід в оцінці рівня сформованості знань і якості навчання кожного студента як особистості [1, с. 23]. Метою розвитку галузей вищої освіти в Україні було набуття такої якості, що відповідає би потребам особистості студента, вимогам суспільства та забезпечувала інтеграцію у світовий освітній простір. Проведення педагогічного експерименту об'єктивно зумовило певне підвищення статусу та ролі студента як суб'єкта освітньої діяльності завдяки його участі у формуванні індивідуального навчального плану, підвищенню його відповідальності за результати навчання, самоорганізації власної освіти, участі в науковій, творчій роботі та в управлінні навчальним процесом.

Перші результати педагогічного експерименту засвідчили, що для досягнення його мети необхідно вжити певні додаткові заходи. У МОН України було доопрацьовано проект додатку до диплому про вищу освіту, який відповідає моделі, що розроблена Європейською Комісією, Радою Європи і UNESCO / CEPES та вимогам Болонського процесу, на виконання Указу Президента України "Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні" від 04.07.2005 № 1013/2005, відповідно до пропозицій та зауважень, отриманих від провідних вищих навчальних закладів. Але досить легко буде ввести уніфікований додаток до дипломів, застосування якого в Україні гальмувалося браком коштів. Додаток, окрім переліку дисциплін з означенням їх обсягу і результатів складання екзаменів чи проведення інших форм контролю, має включати стандартизований опис структури освітньої системи та номенклатури дипломів. Останнє є дуже погрібним для надання інформації про місце навчального закладу, який видав диплом, його програм і освітніх кваліфікацій у системі освіти певної країни для полегшення порівнянь з відповідними аналогами в будь-якій державі, де може виникнути потреба у визнанні цього диплома [4; 9, с. 43].

Національна Доктрина розвитку освіти, яка є стратегічним документом, що визначає основні напрями розвитку освіти в XXI столітті, одним з важливих чинників, що впливають на рівень та якість підготовки студентів у вищих навчальних закладах, визнала використання світових освітніх стандартів якості освіти. З метою отримання об'єктивних даних

про рівень опанування студентами освітніх стандартів перевагу у багатьох країнах віддають так званому зовнішньому оцінюванню навчальних досягнень студентів, яке на відміну від внутрішнього (тобто такого, що проводиться на рівні групи, кафедри або навчального закладу), передбачає оцінювання [3; 12, с. 75] за допомогою стандартизованих завдань (тестів), розроблених окремими інституціями, з масштабом національного і локального охоплення. Зовнішнє оцінювання може виконувати як діагностичну, так і сертифікаційну функції на певних етапах навчання у вищому навчальному закладі, так і після його закінчення у формі державних національних підсумкових іспитів.

Цікавим досвідом сьогодні є загальноєвропейський процес визначення та відбору ключових компетентностей, що відбувається завдяки здійсненню міжнародного проекту в рамках Федерального статистичного департаменту Швейцарії та Національного центру освітньої статистики США та Канади, де було започатковано програму "Визначення та відбір компетентностей: теоретичні та концептуальні засади" зі скороченою назвою "DeSeCo" (1997 р.) [13, с.376]. Програма "DeSeCo" сьогодні робить спробу систематизувати та узагальнити досвід багатьох країн в їх визначенні та відборі ключових компетентностей. Експерти програми "DeSeCo" визначають поняття компетентності (competency) як здатність успішно відповідати на індивідуальні та соціальні потреби, діяти та виконувати поставлені завдання. Кожна компетентність побудована на комбінації (поєднанні) взаємовідповідних пізнавальних відношень та практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань та вмінь, всього того, що можна мобілізувати для активної дії. З часом у країнах Болонської конвенції планується введення єдиного загальноєвропейського стандарту — додатку до диплому студента, в якому будуть враховані ці дані, і записи будуть робитися в залічкових одиницях ECTS, що матимуть однакову ціну по всій Європі.

Робити це доведеться всім, хто не захоче лишатися осторонь і намагатиметься розширити своїм студентам доступ в інші країни європейського вищого освітнього простору [2, с. 28]. Звичайно, централізоване постачання відповідних бланків для додатку до диплому, які водночас є звітними документами і виготовлені за жорсткою схемою, знімає більшість організаційних проблем, але на зміст (та, за великим рахунком, і на форму) навчального процесу не впливає. З огляду на викладене, доходимо висновку, що певній частині найпотужніших ВНЗ входження в європейський простір дає слушний шанс поліпшити якість навчання, інтегруватися в європейські структури додатко-

вого фінансування, активізувати наукову діяльність. Для частини професури і студентства України — це означає також можливість виходу на новий рівень професійної мобільності. Але, на жаль, для більшості — це порушення спокою, підвищення вимог при збереженні заробітної плати на незмінному рівні. Можливий також черговий потік відпливу інтелектуальних вершків з ВНЗ, насамперед найталановитіших студентів.

На нашу думку, керівництву ВНЗ та МОН України треба приділяти більше уваги, особливо змісту та методичним рекомендаціям щодо впровадження ECTS в освітній простір України. Система ECTS має стати узагальненою основою для національних кредитних систем. Вони заохочують подальший прогрес з метою перетворення ECTS із перевідної системи на нагромаджувальну, що необхідно застосовувати послідовно в міру того, як вона розвивається в рамках загальноєвропейського простору вищої освіти. Набутий під час педагогічного експерименту проміжний досвід доводить, що використання модульної форми організації навчання сприяє інтенсифікації навчального процесу; систематизації засвоєння навчального матеріалу, підвищенню мотивації та відповідальності студентів за результати навчальної діяльності, розширенню можливостей для всебічного розкриття їх здібностей і досягнення реальних можливостей для мобільності на європейському та світовому освітньому просторі. Разом з тим є потреба унормування тлумачення основних понять, визначень та загальних принципів КМСОНП (кредитно-модульна система організації навчального процесу). Слід зауважити, що в КМСОНП мають місце різні підходи до визначення змісту понять "модуль", "змістовий модуль", "залічковий кредит". Запровадження системи ECTS в навчальний процес вимагає також глибокої перебудови психологічної, дидактичної, наукової та методичної діяльності науково-педагогічних працівників у всій системі вищих навчальних закладах освіти України.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ НАУКОВИХ РОЗРОБОК В ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, у процесі проведення реформ в українському освітньо-науковому комплексі вищої школи необхідно приймати нелегкі рішення, зволікання з якими може призвести Україну до самоізоляції від європейського науково-освітнього простору. Рух до Болонського процесу шляхом втілення його положень — важливе завдання всіх органів державного управління, що має сприяти розвитку української держави, та зростанню її ролі в європейському і світовому співтоваристві. Запровадження в освіті принципів і завдань Болонського процесу

дозволить дотриматися вимог СОР та вийти на єдиний європейський рівень висококваліфікованої праці й вищої освіти, підвищивши конкурентоспроможність українських освітніх послуг і кадрів.

Література:

1. Наказ МОН України від 29.07.2005 № 454 про заходи МОН України по реалізації Указу Президента України "Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні" // Інформ. зб. МОН України. — 2005. — № 28 — 29. — С. 3—31.

2. Организация Объединенных Наций по вопросам образования, науки и культуры. Среднесрочная стратегия развития на 2002—2007 гг. Вклад в дело мира и человеческого развития в эпоху глобализации посредством образования, науки, культуры и коммуникации. — Париж: Организация Объединенных Наций по вопросам образования, науки и культуры, 2002. — 60 с.

3. Про затвердження Положення про державний вищий заклад освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 верес. 1996 р. № 1074 // Інформ. зб. МОН України. — 1997. — № 1.

4. Про заходи щодо підвищення ефективності роботи і відповідальності територіальних підрозділів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та забезпечення їх взаємодії з місцевими державними адміністраціями: Указ Президента України від 5 листоп. 1996 р. № 1035 // Уряд. кур'єр. — 1996. — 12 лист.

5. Астахова В.И., Астахова Е.В. Становление международного сотрудничества Украины в области образования: учет свременных тенденций // Гуманитарні науки. — 2003. — № 2. — С. 4—45.

6. Болюбаш Я. Контури проблем гармонізації національних та міжнародних стандартів вищої освіти // Моделі гармонізації національних міжнародних стандартів освіти у контексті Болонського процесу: матеріали міжнародного семінару 27—28 травня 2004 р. — Львів, 2004. — С. 19—21.

7. Бульвінська О. Перехід від писемної до електронної освітньої культури: соціологічний аспект // Вища освіта України. — 2004. — № 3. — С. 91—96.

8. Бурлакова О. Розвиток ступеневої освіти у відповідності до вимог Болонської конвенції // Наука і освіта. — 2006. — № 1—2. — С. 63—65.

9. Корсак К. Формування культури оцінювання і забезпечення якості роботи вищих шкіл // Вища освіта України. — 2004. — № 1. — С. 41—48.

10. Моделі гармонізації національних та міжнародних стандартів вищої освіти в контексті Болонсько-

го процесу: матеріали міжнародного семінару. — Львів, 27—28 травня, 2004 року. — Львів: Літопис, 2004. — 110 с.

11. Шейко С. Національні та загальнодемократичні засади реформування сучасної вищої освіти в Україні // Вища освіта України. — 2005. — № 3. — С. 32—35.

12. McMillan H. James. Classroom Assessment: Principles and Practice for Effective Instruction. — USA: Allyn and Bacon, 2001. — 401 p.

13. Nitko Anthony J. Educational Assessment of Students. — USA: Prentice-Hall, 2001. — 514 p.
Стаття надійшла до редакції 15.05.2009 р.

Новини

МІНЕКОНОМІКИ: УРЯД СХВАЛИВ ПРОЕКТ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ДЕРЖАВНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ»

На засіданні Уряду схвалено проект Закону України «Про державне прогнозування та стратегічне планування в Україні». Про це повідомив Міністр економіки України Богдан Данилишин.

За словами керівника економічного відомства, даний законопроект закладає першу сходинку для розбудови ефективного державного управління.

Головною метою нового закону «Про державне прогнозування та стратегічне планування в Україні» є визначення правових, економічних та організаційних засад формування цілісної системи державного прогнозування та стратегічного планування, яка забезпечує сталий розвиток України.

Таким чином, законопроектом пропонується ввести новий горизонт планування – довгостроковий (10 років), на який готуються та розглядаються Урядом два документи: схема (прогноз) розвитку та розміщення продуктивних сил України та Стратегія розвитку України. Важливою складовою стратегії має стати державна регіональна стратегія.

Основним програмним документом Уряду на середньостроковий період повинен стати Стратегічний план розвитку України, який має прийматися на п'ять років зі щорічним продовженням його на рік. У цьому документі повинні визначитися і поєднуватися основні завдання, цільові індикатори та параметри розвитку (макроекономічні, бюджетні, соціальні) на наступний та чотири подальші роки.

Складовою Стратегічного плану повинні стати сценарії умови розвитку економіки країни; основні макроекономічні баланси національної економіки та баланси виробництва і споживання основних видів продукції на плановий рік; перелік державних цільових програм, виконання яких передбачається у плановому році для реалізації завдань Стратегічного плану розвитку України, з наведенням обсягів та джерел їхнього фінансування; програма капітальних інвестицій на середньостроковий період.

«Саме цей документ повинен щорічно прийматися Урядом і слугувати економічною основою для підготовки проекту Державного бюджету», – наголосив Богдан Данилишин.

Фундаментом піраміди середньострокових документів мають стати Стратегічні плани центральних органів виконавчої влади. Такий план, за словами керівника економічного відомства, повинен відображати пріоритети діяльності, цільові індикатори та фінансові параметри, якими буде керуватися центральний орган виконавчої влади для реалізації політики у відповідній сфері діяльності та досягнення очікуваних кінцевих результатів.

Цілі та очікувані результати, визначені у стратегічних та річних планах міністерств, повинні стати підґрунтям для розроблення їхніх бюджетних програм і, надалі по ланцюжку, визначення обсягів та напрямів формування видатків бюджету. Також стратегічні плани повинні замінити стратегію розвитку окремих галузей.

Документом пропонується також розробляти стратегічні плани розвитку державних господарських об'єднань, національних акціонерних компаній, державних холдингових компаній на 5-тирічний термін (їх близько 60).

Також пропонується ввести новий вид цільових програм: регіональні та місцеві. На короткостроковий період у системі будуть функціонувати тільки державний та місцевий бюджет, річні плани центральних органів виконавчої влади та регіональні програми розвитку, які конкретизують довго- та середньострокові документи.

Нова система державного прогнозування та стратегічного планування повинна суттєво скоротити кількість документів, які визначають цілі та пріоритети розвитку країни, сконцентрувати роботу центральних органів влади на найважливіших документах, що забезпечують сталий розвиток країни, визначити основним горизонтом планування середньостроковий період порівняно з короткостроковим та повернутися до пріоритету економічної політики.

«Ми повинні встановлювати цілі, критерії їх досягнення та співставляти їх з фінансовими можливостями країни. Це відкриває шлях до середньострокового бюджетного планування, який впроваджують майже у всіх країнах світу. Без зміни існуючої системи неможливо забезпечити довгостроковий сталий розвиток країни», – резюмував Богдан Данилишин.

Прес-служба Мінекономіки